مشروح مذاکرات شورای فقهی

بانک مرکزی

یکصد و سی و هشتمین جلسه مورخ ۱۴۰۴/۰۹/۲۶

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی

پاییز ۱۴۰۴

تهران، بلوار میرداماد، شماره ۱۹۸

تلفن: ۲۹۹۵۱ (۹۸۲۱+)

پایگاه اطلاع‌رسانی: www.cbi.ir

بسم الله الرحمن الرحيم

شناسه گزارش: ۱۴۰۴۰۸/۹۶/۱۳۸/۱

عنوان گزارش: مشروح مذاکرات شورای فقهی بانک مرکزی*

یکصد و سی و هشتمین جلسه مورخ ۱۴۰۴/۰۹/۲۶

واژگان کلیدی: شورای فقهی، بانکداری اسلامی، مشروح مذاکرات، هیات خدمات مالی اسلامی (IFSB)، نظارت بانکی.

تاریخ انتشار گزارش: پاییز ۱۴۰۴

*** بر اساس بند «ر» ماده (۱۸) قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک مرکزی موظف است مشروح مذاکرات و مصوبات شورای فقهی را بر پایگاه اطلاع‌رسانی خود قرار دهد و برای عموم منتشر نماید. بر این اساس، اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی اقدام به تهیه و تدوین این گزارش نموده است. لازم به ذکر است مصوبات شورای فقهی پس از ابلاغ توسط بانک مرکزی اجرایی می‌گردد.**

استفاده از مطالب این سند با ذکر منبع بلامانع است.

فهرست مطالب

اسامی حاضرین جلسه: (نام و نام خانوادگی، پست سازمانی یا دستگاه مرتبط)..... ۲

مشروح مذاکرات مرتبط با موضوع: ارائه گزارش نشست هیات خدمات مالی اسلامی (IFSB)..... ۳

اسامی حاضرین جلسه: (نام و نام خانوادگی، پست سازمانی یا دستگاه مرتبط) [۱]

۱. آیت الله غلامرضا مصباحی‌مقدم (ریاست شورای فقهی)

۲. آیت الله محمدسعید واعظی (عضو شورای فقهی)

۳. آیت الله علیرضا اسلامیان (عضو شورای فقهی)

۴. آیت الله حسینعلی سعدی (عضو شورای فقهی)

۵. حجت‌الاسلام‌والمسلمین مجید رضایی دوانی (نایب رئیس شورای فقهی)

۶. آقای دکتر اصغر ابوالحسنی (قائم مقام بانک مرکزی و عضو شورای فقهی)

۷. آقای دکتر محمود ابراهیمی (عضو شورای فقهی)

۸. آقای دکتر علی خورسندیان (عضو شورای فقهی)

۹. آقای دکتر عباس عرب‌مازار (عضو شورای فقهی)

۱۰. آقای دکتر سید محمدرضا حسینی‌پور (دستیار ویژه قائم‌مقام رئیس‌کل)

۱۱. آقای دکتر سید علی اکبر میرعمادی (مدیرکل امور دادستانی و صیانت از مشتریان بانک مرکزی)

۱۲. آقای دکتر حسین صدقی (مدیرکل تنظیم مقررات بانک مرکزی)

۱۳. آقای دکتر حسین میثمی (مدیر اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیر شورای فقهی بانک مرکزی)

۱۴. آقای حسن آذرمهر (رئیس گروه اداره مطالعات و مقررات بانک مرکزی)

۱۵. آقای مهدی کاظمیان (معاون اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)

۱۶. آقای علی نظری (رئیس گروه اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)

۱۷. آقای محمدحسین شمشیری (رئیس گروه اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)

۱۸. خانم اعظم حسینخانی (کارشناس اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)

۱۹. آقای مهرداد رمضانی (رئیس دایره اداره عملیات بازار باز بانک مرکزی)

[۱] از اعضای محترم شورای فقهی بانک مرکزی آقایان حجت‌الاسلام‌والمسلمین باقری بنابی، دکتر محمدپور و دکتر افشار در این جلسه حضور نداشتند.

مشروح مذاکرات مرتبط با موضوع: ارائه گزارش نشست هیات خدمات مالی اسلامی (IFSB)

تلاوت آیاتی چند از قرآن مجید

میثمی: دستور اول درخصوص دوره آموزشی IFSB و نامه ارسالی وزارت خارجه در خصوص «تجربه بانکداری اسلامی در مالزی» است. بحث IFSB شامل دو دوره آموزشی بود: یکی در مالزی و دیگری در مراکش. دوره آموزشی مالزی، الحمدلله، با موفقیت برگزار شد. گزارش آن را تقدیم می‌کنم که شامل نکات مهمی نظیر ذخایر تعدیل‌کننده نرخ سود، حسابرس شرعی مستقل و موارد مشابه است. جناب دکتر ابوالحسنی تأکید داشتند این نکات در شورای فقهی مطرح شود. همچنین، وزارت امور خارجه نیز در نامه‌ای آخرین وضعیت بانکداری اسلامیدر مالزی را تبیین نموده و دلایل پیشرفت این کشور در مقوله بانکداری منطبق با شریعت را مورد بحث قرار داده است.

وزارت خارجه در نامه ارسالی به بخش بین‌الملل بانک مرکزی، روندهایی را بررسی کرده که نشان‌دهنده رسیدن مالزی به رتبه دوم جهانی در بانکداری اسلامی با رشد ۴۸ درصدی است. به نظر می‌رسد، این پیشرفت چند علت اصلی دارد که مهم‌ترین آن، اجرای برنامه‌های تحولی و راهبری موضوع توسط بانک مرکزی مالزی (بانک نگارا) در حوزه بانکداری اسلامی است. بر اساس گزارش، حجم فعلی دارایی‌های مالی اسلامی در جهان حدود ۵،۰۰۰ میلیارد دلار است و پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۲۸ به ۷،۵۰۰ میلیارد دلار برسد. مالزی سهم قابل توجهی از این بازار را به خود اختصاص داده و جایگاه خود را تثبیت کرده است.

در ادامه، اقدامات کلیدی مالزی در حوزه بانکداری اسلامی ارائه می‌شود. مهم‌ترین اقدام، تصویب «قانون خدمات مالی اسلامی[1]» در سال ۲۰۱۳ است. این قانون حدود ۲۰۰ صفحه حجم دارد و تمام ابعاد فعالیت یک بانک اسلامی را پوشش می‌دهد؛ از جمله ویژگی‌های کارکنان، مدل حاکمیت شرکتی، نحوه فعالیت شورای فقهی در بانک مرکزی و بانک‌های اسلامی، نظارت شرعی، حسابرسی اسلامی و سایر موارد. همچنین در این قانون تخلف از اجرای مصوبات شورای فقهی توسط مقامات اجرایی، جرم‌انگاری شده است. در این قانون، علاوه بر موارد فوق، بانک نگارا موظف گردیده تا «سند راهبردی توسعه بانکداری اسلامی» (Strategic Plan) را تدوین می‌کند. در حال حاضر، سندی سه ساله برای تکمیل استقرار بانکداری اسلامی در مالزی توسط بانک مرکزی مالزی تهیه و اجرا شده است.

[1] Islamic Financial Services Act 2013

لازم به ذکر است اسناد راهبردی قبلی که توسط بانک مرکزی مالزی اجرا گردیده، کاملا موفق بوده و به ارتقای جایگاه مالزی در صنعت بانکداری اسلامی بین‌المللی کمک شایانی نموده است. به طور مشخص، سهم بانکداری اسلامی در مالزی از حدود ۸ درصد در سال ۲۰۱۳، به بیش از ۳۰ درصد در ۲۰۲۵ رسیده است. از منظر آموزش و پژوهش نیز، در حوزه بانکداری اسلامی بین‌المللی بانک نگارا بدون شک رتبه اول جهانی را دارد و پیشرو در تولید محتوا به زبان‌های انگلیسی و عربی است.

عنوان شورای فقهی بانک نگارا «Shariah Advisory Board» است که نقش بسیار مهمی در این پیشرفت ایفا کرده است. اما در عمل، جایگاه صرفاً مشورتی (Advisory) ندارد، بلکه مصوبات این شورا به طور کامل برای بانک نگارا و کلیه بانک‌های اسلامی مالزی لازم‌الرعایه می‌باشد. علاوه بر این، دادگاه‌های مالزی بر اساس مصوبات این شورا رای صادر می‌کنند و این امر در قانون ۲۰۱۳ تصریح شده است. علاوه بر این، در هر بانک اسلامی نیز، شورای فقهی مستقل وجود دارد. بانک نگارا تأکید دارد که شورای فقهی هر بانک اسلامی زیر نظر شورای فقهی بانک مرکزی فعالیت کند و شامل بخش‌هایی نظیر کنترل داخلی شرعی (Internal Shariah Audit) و حسابرسی شرعی داخلی/خارجی باشد.

بانک نگارا همچنین، یک «دانشگاه تخصصی بانکداری اسلامی» (INCEIF) تأسیس نموده است و یک «پژوهشگاه تخصصی بانکداری اسلامی» (ISRA). این دو موسسه نقش بسیار مهمی در امور آموزشی و پژوهش بانکداری اسلامی در سطح جهان بر عهده دارند. برای مثال بسیاری از کارشناسان همکار IFSB و ناظرین شرعی بانک‌های اسلامی مالزی، فارغ‌التحصیلان INCEIF می‌باشند. بنابراین، آموزش و پژوهش عامل کلیدی در موفقیت صنعت بانکداری اسلامی در مالزی می‌باشد. استفاده از فناوری‌های بلاکچین، توکن‌سازی، اکوسیستم فین‌تک و موارد مشابه نیز در صنعت بانکداری اسلامی مالزی بسیار پررنگ است.

در رابطه با دوره آموزشی IFSB، لازم به ذکر است که این سازمان، بزرگ‌ترین نهاد استانداردگذار بانکداری اسلامی در جهان محسوب می‌شود که در ساختمان بانک نگارا مستقر است، اما به عنوان سازمانی بین‌المللی و مستقل عمل می‌کند. به لحاظ محتوای، IFSB دو دسته سند تهیه می‌کند که عبارتند از:

اصول اساسی (Core Principles) و استانداردها (Standards). دوره آموزشی مورد بحث، بر اصول اساسی تمرکز داشته در ادامه خلاصه مهم‌ترین نکات مرتبط با آن ارائه می‌شود:

مدیریت ریسک شریعت: IFSB مکمل کمیته بازل است و همان نقشی را برای بانک‌های اسلامی ایفا می‌کند که بازل برای بانک‌های متعارف انجام می‌دهد. در واقع IFSB اعلام می‌کند که استانداردهای بازل را برای بانکداری اسلامی اصلاح

کرده است. این سازمان حدود ۳۱ استاندارد دارد که برخی موارد آن اصلاحیه‌های بازل و برخی دیگر استانداردهای جدید مخصوص بانکداری و مالی اسلامی می‌باشد.

نکته بسیار مهم و مورد تأکید در دوره مذکور، آن بود که صندوق بین‌المللی پول (IMF) و بانک جهانی (WB)، استانداردهای IFSB را به رسمیت می‌شناسند. لذا، هر کشوری که استانداردهای IFSB را در مقررات‌گذاری و نظارت شرعی خود اجرا کند، مورد تأیید IMF قرار می‌گیرد و در پروژه ارزیابی بخش مالی (FSAP[1]) مشمول امتیاز خواهد بود.

در دوره آموزشی IFSB، نمایندگان هفت کشور حضور داشتند: پاکستان، مالزی، اندونزی، بنگلادش، روسیه، فیلیپین و ایران. یکی از نکات مهم در این دوره آن بود که استاندارد IFSB31 در مقوله حکمرانی شریعت و نظارت شرعی، از جمله استانداردهایی است که اکثریت کشورهای عضو IFSB آن را اجرا کرده‌اند. به عبارت دیگر، این چهارچوب یکی از مواردی است که تقریباً عمده اعضا (حتی اگر استانداردهایی مانند ریسک اعتباری را کامل اجرا نکرده باشند) آن را پیاده‌سازی کرده‌اند. شرکت‌کنندگان کشورهای مختلف اعلام می‌کردند که نظارت شرعی برای بانک مرکزی و نهاد ناظر اولویت بالایی دارد. بحث «حسابرسی شرعی مستقل»، موضوع بسیار مهمی بود که در دوره به طور مفصل بررسی شد. چرا که علاوه بر ناظر شرعی و شورای فقهی در بانکداری، نیاز به حسابرس شرعی مستقل برای بررسی ابعاد شرعی وجود دارد؛ مشابه حسابرسی IT، حسابرسی رعایت و سایر حوزه‌ها.

استاندارد IFSB31 که در ۲۰۲۵ منتشر شده و مختص موضوع نظارت شرعی است، ویژگی مهمی دارد و آن اینکه برخلاف نسخه‌های قبلی که از نگاه بانک‌های تجاری تدوین شده بود، این نسخه از دیدگاه بانک مرکزی (نهاد ناظر) نوشته شده است. لذا تفاوت اصلی آن با IFSB17 (نسخه قبلی نظارت شرعی) در تمرکز بر حاکمیت کلان است. علاوه بر این، بحث ذخایر تعدیل‌کننده نرخ سود[2] به طور مفصل در دوره بررسی شد. در ایران، ما از تکنیک «سود علی‌الحساب» استفاده می‌کنیم که همواره محل بحث فقهی بوده است. اماکشورهای اسلامی بر ذخیره‌گیری تعدیل‌کننده سود تأکید دارند.

در این روش، بانک از سپرده‌های سرمایه‌گذاری دریافتی، ابتدا درصدی را تحت عنوان PER (مانند بیمه) در صندوقی خاص ذخیره می‌کند. اگر سود سال بعد نوسان داشته باشد، از این صندوق جبران می‌گردد تا بانک‌های اسلامی بتوانند با بانک‌های متعارف رقابت کنند و از نوسان شدید سود (که به آنها آسیب می‌رساند) جلوگیری شود.

[1] Financial Sector Assessment Program
[2] Profit Smoothing Reserves

بنابر این هیچ کشوری «سود علی‌الحساب» مانند بانکداری ایران ندارد؛ بلکه از تکنیک‌های تعدیل سود استفاده می‌کنند که کارکردی مشابه علی‌الحساب دارد. این موضوع را به صورت شرط ضمن عقد با سپرده‌گذاران توافق می‌گردد. علاوه بر این فقهای اکثر کشورهای عضو IFSB، جبران الزامی تورم در قرض را مطلقاً ربا می‌دانند.

مصباحی‌مقدم: این مصوبه مجمع فقهی کشورهای اسلامی است که در جده برگزار می‌شود. مصوبه مرتبط آن است که تورم قابلیت جبران ندارد، زیرا تورم کشورهای آنها عموماً معتدل است.

میثمی: سامانه‌های بانکداری متمرکز (Core Banking) نیز در این دوره مورد بحث قرار گرفت تأکید گردید که سامانه‌های مذکور باید جهات شرعی را لحاظ کنند؛ موضوعی که در استانداردهای IFSB مورد تأکید قرار گرفته است. علاوه بر این، در این دوره آموزشی بر استقلال کامل صندوق ضمانت سپرده‌ها از بانک مرکزی تأکید شد، زیرا اهداف صندوق (مدیریت فرآیند ورشکستگی) با اهداف کلان بانک مرکزی متفاوت است و منافع آنها تعارض دارد.

عمده استانداردهای IFSB ناظر بر بانکداری اسلامی دوگانه بوده و کمتر به بانکداری سراسری (مانند بانکداری سراسری ایران) توجه شده است. در کشور پاکستان، بیع مؤجّل صکوک (فروش اقساطی صکوک) به عنوان ابزاری برای اجرای سیاست پولی انقباضی مورد استفاده قرار می‌گیرد. بدین صورت که بانک مرکزی به منظور جمع‌آوری نقدینگی از بازار، صکوک‌های بانکی را به صورت اقساطی خریداری کرده و مالکیت آنها را به دست می‌آورد، بدون آنکه در ابتدا پرداخت نقدی داشته باشد. سپس، این صکوک را به صورت نقدی در بازار ثانویه فروخته و نقدینگی را جذب می‌نماید. در پاسخ به پرسش اینجانب مبنی بر چگونگی اجرای این مدل در بانک مرکزی ایران و در شرایط کافی نبودن صکوک دولتی، پیشنهاد شده است که دارایی‌های جایگزین مانند ارز، شمش طلا یا سایر اموال نقدشونده را در استخر دارایی صکوک قرار دهید.

«بیع مؤجّل صکوک» ایده‌ای نوین است که نیازمند بررسی و توسعه بیشتر در آینده می‌باشد. ابزارهای مشابه دیگری مانند «فروش و اجاره مجدد دارایی‌ها[1]» نیز در پاکستان رواج دارد. شورای فقهی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران پیشتر این ابزار را تصویب کرده است.

بحث دیگری که در این دوره مطرح شد، در مورد «درب‌های گردان» (چرخشی) بود که هدف آن جلوگیری از سلطه بانک‌ها بر بانک مرکزی است. علاوه بر این، این نکته مطرح شد که ورشکستگی بانک‌ها نباید هدف اصلی بانک مرکزی تلقی شود. موضوع دیگر، سیاست «نام‌بردن و شرمسار کردن[2]» است یعنی در مدل نظارتی IFSB تأکید بر این است که بانک

[1] Sale and Leaseback
[2] naming and shaming policy

مرکزی رتبه‌بندی بانک‌ها را افشا کند، یعنی بانک‌هایی با رتبه پایین را نام ببرد و آنها را شرمسار نماید، در حالی که عملکرد بانک‌های برتر را برجسته سازد.

مصباحی‌مقدم: ضرورت دارد استانداردهای IFSB توسط دبیرخانه شورای فقهی ترجمه و بومی‌سازی گردد.

کاظمیان: با عنایت به الگوهای بین‌المللی مورد بحث، دبیرخانه شورای فقهی درصدد بهره‌گیری از این الگوها و استانداردهای جهانی، به ویژه در حوزه «حسابرسی شرعی مستقل[1]»، است. بر اساس استانداردهای بانک تسویه بین‌المللی (BIS) و همچنین استانداردهای IFSB و AAOIF، چهار لایه دفاعی برای مدیریت انواع ریسک‌ها در نظام بانکی قابلیت طراحی دارد:

- لایه اول: واحد عملیاتی یا شعبه،
- لایه دوم: ادارات ریسک و تطبیق بانک،
- لایه سوم: حسابرسی داخلی[2]،
- لایه چهارم: نهادهای برون‌سازمانی شامل بانک مرکزی و حسابرسان مستقل.

پیشنهاد دبیرخانه آن است که از همین الگو برای تقویت نظارت فقهی بهره برده شود.

توضیح آنکه مسئول نظارت و تطبیق شرعی نیز، بر اساس دستورالعمل‌های دبیرخانه شورای فقهی، عضو کمیته تطبیق است. ما این بخش را در لایه دوم، به عنوان یکی از لایه‌های دفاعی مدیریت ریسک شریعت، در نظر گرفته‌ایم. لایه سوم، بر اساس همین استانداردهای بین‌المللی، بازرسی و حسابرسی داخلی است. تا لایه سوم، همه موارد درون‌بانکی هستند. از لایه چهارم، نظارت برون‌بانکی آغاز می‌شود که شورای فقهی را شامل می‌گردد. پیشنهاد دبیرخانه شورای فقهی آن است که لایه‌ای جدید به سطح چهارم تحت عنوان حسابرسی شرعی مستقل افزوده شود.

البته، از ظرفیت‌های موجود بهره می‌بریم و هیچ نهاد یا ساختار جدیدی ایجاد نمی‌گردد. در حال حاضر، حسابرسان مستقل، بانک‌ها را حسابرسی می‌کنند و بررسی‌های دوره‌ای و سالیانه انجام می‌دهند. دبیرخانه درصدد افزودن کارکردی جدید به این نقش است. شاید برخی استدلال کنند که با وجود مسئول نظارت و تطبیق شرعی، افزودن حسابرس شرعی مستقل ضروری نیست؛ لیکن این دو نقش تفاوت‌های بنیادینی دارند؛ که عبارتند از:

[1] Eexternal Shariah audit
[2] Internal audit

- **گزارش‌دهی:** حسابرس شرعی مستقل به مجمع عمومی سهامداران گزارش می‌دهد، در حالی که مسئول نظارت و تطبیق شرعی ملزم به ارائه گزارش به شورای فقهی و هیئت مدیره خواهد بود.
- **دوره گزارش‌دهی:** حسابرس شرعی مستقل سالانه گزارش ارائه می‌کند، اما مسئول نظارت و تطبیق شرعی به صورت فصلی و همچنین سالیانه گزارش عملکرد می‌دهد.
- **انتشار گزارش:** گزارش‌های حسابرس شرعی مستقل عمومی بوده و از طریق سازمان بورس و اوراق بهادار یا سایت بانک مرتبط منتشر می‌شود، اما گزارش مسئول نظارت و تطبیق شرعی غیرعمومی است.
- **ارتباط ساختاری:** حسابرس شرعی مستقل فاقد هرگونه ارتباط سازمانی با بانک است، در حالی که مسئول نظارت و تطبیق شرعی عضو کمیته تطبیق می‌باشد.
- **زمان تصدی:** تصدی حسابرس شرعی مستقل محدود به بررسی سالیانه صورت‌های مالی است.

این تمایزها، استقلال و شفافیت بیشتری را در لایه دفاعی چهارم تضمین می‌کند. مسئول نظارت و تطبیق شرعی دارای دوره تصدی دو ساله می‌باشد.

از منظر کارکردی نیز، تفاوت‌هایی بین ناظر و حسابرس وجود دارد. توضیح آنکه وظیفه اصلی «حسابرس شرعی مستقل» حصول اطمینان از کارآمدی نظام کنترل داخلی بانک یا موسسه اعتباری غیر بانکی است. اما مسئول نظارت و تطبیق شرعی، وظایف گسترده‌تری دارد؛ از جمله: آموزش و ترویج، بررسی طرح‌های داخلی بانک، نظارت بر اجرای مصوبات شورای فقهی، ارزیابی مقررات داخلی بانک و پاسخگویی به شبهات مرتبط.

از حیث جایگاه در لایه‌های دفاعی مدیریت ریسک شریعت؛ حسابرس شرعی مستقل در لایه نظارتی چهارم (برون‌بانکی) قرار می‌گیرد. در حالی که مسئول نظارت و تطبیق شرعی، در لایه دوم قرار می‌گیرد.

بر اساس این مقدمات، پیشنهاد می‌شود با بهره‌گیری از ظرفیت موجود حسابرسان مستقل و افزودن نقشی جدید به کارکردهای فعلی، حسابرسی شرعی نیز مورد توجه قرار گیرد. هدف از این پیشنهاد، تقویت نظارت فقهی است که در بند (ذ) ماده (۱۸) قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مورد تأکید قرار گرفته است. این رویکرد کاملاً همگام با رویه‌های بانکداری اسلامی بین‌المللی است؛ به طور مشخص، استانداردهای هیئت خدمات مالی اسلامی (IFSB) و به ویژه استاندارد IFSB31 که در سال ۲۰۲۵ منتشر شده نیز حسابرسی شرعی مستقل را به عنوان یکی از لایه‌های دفاعی چهارگانه در مدیریت ریسک شریعت، در نظام کنترلی موسسات اعتباری تأیید می‌کنند.

در حال حاضر، حسابرسان معتمد و مورد تأیید بانک مرکزی، به صورت سالیانه علاوه بر حسابرسی مالی، «حسابرسی رعایت[1]» را نیز به سفارش بانک مرکزی انجام می‌دهند؛ از جمله در حوزه‌هایی چون مبارزه با پولشویی و حسابرسی فناوری اطلاعات(IT). از این پس، انتظار داریم حسابرسان مستقل، رسیدگی و حسابرسی شریعت را نیز در کنار فهرست موارد مورد انتظار بانک مرکزی قرار دهند و حسابرسی شرعی را در بررسی‌های دوره‌ای و سالیانه خود بگنجانند.

رضایی: شاید برخی استدلال نمایند که بدون شکل‌گیری حسابداری اسلامی کامل، حسابرس شرعی مستقل چگونه می‌تواند عمل کند؟ چهارچوب‌های آن باید از پیش معلوم و بومی‌سازی‌شده باشند؛ زیرا تطبیق با سیستم‌های خارجی مانند مالزی، نه مورد پذیرش بانک مرکزی است و نه سایر نهادها، و ما ملزم به آن نیستیم. در صورت تنظیم چهارچوب داخلی، اجرای آن کاملاً امکان‌پذیر و مطلوب خواهد بود.

کاظمیان: حسابرسی را می‌توان به دو بخش تقسیم کرد: حسابرسی مالی و حسابرسی رعایت. بحث مد نظر دبیرخانه، در خصوص حسابرسان، بر حسابرسی رعایت تمرکز دارد. یعنی فعلاً قصد نداریم صورت‌های مالی را از منظر شریعت بررسی کنیم؛ بلکه حسابرسی رعایت را پیگیری می‌نماییم. مثلا رعایت در رابطه با موضوعاتی مانند: نظارت بر مصرف تسهیلات، اجرای مصوبات شورای فقهی و تکمیل چک‌لیست‌های عقود. البته، حسابرسی مالی مبتنی بر شریعت، غایت و هدف نهایی دبیرخانه است؛ اما اکنون برای شروع می‌توانیم حسابرسی رعایت را با تاکید بر موضوعات شرعی پیگیری کنیم.

مصباحی‌مقدم: از گزارش ارائه شده در رابطه با استانداردهای IFSB تشکر می‌کنم. ضرورت دارد تعامل با سازمان مذکور توسط بانک مرکزی پیگیری گردد و به طور مشخص استانداردهای این سازمان ترجمه شده و در تطبیق با فقه امامیه و مقررات بانکداری ایران قرار گیرد.

ختم جلسه با ذکر صلوات بر محمد و آل محمد (ص).

[1] Compliance audit